

DOI 10.31558/2307-2318.2024.1.5

УДК 658.15

JELClassification: J6

Кленін О.В.,

доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії та підприємництва,
ДВНЗ Приазовський державно технічний університет, Маріуполь

<https://orcid.org/0000-0003-3146-4847>

klenin_o_v@pstu.edu

Міщенко С.О.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та підприємництва,
ДВНЗ Приазовський державно технічний університет, Маріуполь

<https://orcid.org/0000-0003-0946-9940>

sv.mishchenko.79@gmail.com

**КОНЦЕПТУАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ
ТРУДОРЕСУРСНОЇ ВОЛАТИЛЬНОСТІ**

За останні десятиліття демографічна криза та інтенсивні міграційні рухи в Україні суттєво вплинули на структуру та динаміку розвитку ринку праці. Надходження та відтік робочих сил, зміни в віковій та кваліфікаційній структурі населення ставлять перед суспільством та бізнесом нові виклики. Стаття розглядає проблему управління трудовими ресурсами в умовах трудоресурсної волатильності на ринку праці з пропозицією сценарію розвитку підприємництва, з врахуванням волатильності трудових ресурсів. У статті визначають ключові фактори, що впливають на трудову волатильність та розробляють стратегії, спрямовані на забезпечення сталого розвитку підприємств у таких умовах. Стаття включає в себе аналіз сучасних тенденцій на ринку праці, визначення факторів та причин трудової волатильності, а також розгляд концепцій та стратегій, що сприяють адаптації підприємств до змін в умовах робочої сили. Автори пропонують практичні рекомендації для підприємств щодо впровадження концептуальних стратегій розвитку, спрямованих на оптимізацію використання та управління трудовими ресурсами в умовах їхньої невпевненості.

Ключові слова: демографія, ринок праці, трудоресурсна волатильність, бідність, соціальне підприємництво

O. Klenin

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Economic Theory and
Entrepreneurship, Priazovskyi State Technical University

<https://orcid.org/0000-0003-3146-4847>

klenin_o_v@pstu.edu

S. Mishchenko

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economic Theory and
Entrepreneurship, Priazovskyi State Technical University ORCID: 0000-0003-0946-9940

sv.mishchenko.79@gmail.com

Over the past decade, the demographic crisis and intense migration disruptions in Ukraine have significantly affected the structure and dynamics of the market development. The need for and influx of labor forces, changes in the age-old and skilled structure of the population put new

pressures on the future of marriage and business. The article examines the problem of labor resource management in terms of labor resource volatility in the market based on the scenario of the development of entrepreneurship, with the recovery of labor resource volatility. The statistics indicate the key factors that influence labor volatility and develop strategies aimed at ensuring the development of enterprises in such minds. The article includes an analysis of current trends in the labor market, the identification of factors and causes of labor volatility, as well as an examination of the concepts and strategies that adapt to the adaptation of enterprises to changes in the minds of the workforce. The authors provide practical recommendations for enterprises to implement conceptual development strategies aimed at optimizing the workforce and managing labor resources in the minds of their incompetence.

Key words: demography, labor market, labor volatility, poverty, social entrepreneurship

Постановка проблеми. Демографічна ситуація що склалась в Україні та потужні міграційні рухи, як зовнішні так і внутрішні визначають нову реальність національного ринку праці. Зменшення народжуваності, старіння населення, зростання міграції працездатного населення за кордон та масштаби цього явища стають викликами сьогодення.

Прагнення до збалансованого та стійкого розвитку національного ринку праці в умовах трудоресурсної волатильності, вимагає комплексного та стратегічного підходу до управління робочою силою та створення стійкого та конкурентоспроможного ринку праці в Україні. Ці питання змушують розглядати нові підходи та стратегії стабілізації національного ринку праці і розвитку державної економіки країни взагалі.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Науковий доробок з проблем динаміки населення, вивчення причин та наслідків міграційних рухів є досить великим. Значну увагу у власних дослідженнях проблемам демографії й міграції приділяли Е. Лібанова, І. Курило, В. Кравченко, М. Ливдар, І. Герлах та інші вітчизняні науковці, які підтверджували у власних дослідженнях існуючі загрози забезпечення стабільності національної економіки.

Вагомий внесок у сучасне розуміння проблем ринку праці зроблено такими вченими як: О. Дороніна, О. Грішнова, С. Калініна, А. Красун Ю. Маршавін, В. Надрага, І. Петрова та інші. Останні роки наукові пошуки українських вчених суттєво поглибили уявлення про трудоресурсне забезпечення ринку праці й його волатильність.

При цьому слід зауважити, що сучасні тенденції розвитку національного ринку праці, що посилені демографічним та міграційним індикаторами мають стати предметом систематичних досліджень відповідно до існуючих реалій та з урахуванням різноманітних сценаріїв розвитку подій у повоєнній Україні.

Основний матеріал і результати. Сучасна демографічна ситуація, що склалась в Україні відіграє ключову роль у формуванні трудоресурсної волатильності. Зменшення чисельності населення України що зумовлене декількома факторами, до яких, у першу чергу, можна відзначити події, які розгорнулися з початку 2014 року, зокрема, анексія Криму та конфлікт на сході України, призвели до масштабних зсувів в демографічній структурі населення (рис. 1), втраті висококваліфікованих кадрів та молодого покоління, що значно ускладнило ситуацію на ринку праці, зменшило конкурентоспроможність та вплинуло на соціальну стабільність країни.

Аналіз динаміки наявного населення України протягом 2013-2022 років виявляє загальну тенденцію до його скорочення. Зменшення рівня відтворення трудового потенціалу країни посилять наслідки війни, що триває в Україні з 2022 року. Втрата людських ресурсів через війну, а також через міграцію населення за кордон безперечно призведе до втрати значної кількості населення та масштабного відтоку українців, зокрема, дітей.

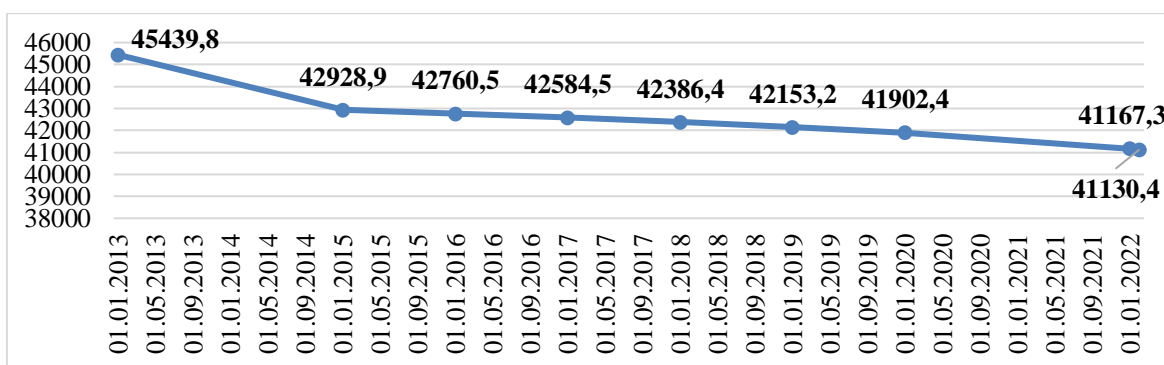

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення України у 2013–2022 рр., тис. осіб. [4]

Зменшення чисельності населення, порушення балансу простого відтворення поколінь неодмінно призведе до подальшого поглиблення трудоресурсної волатильності на ринку праці. Таким чином, демографічна дезінтеграція може мати серйозні наслідки для ринку праці, який вже тривалий час підкреслює негативні тенденції (рис. 2)

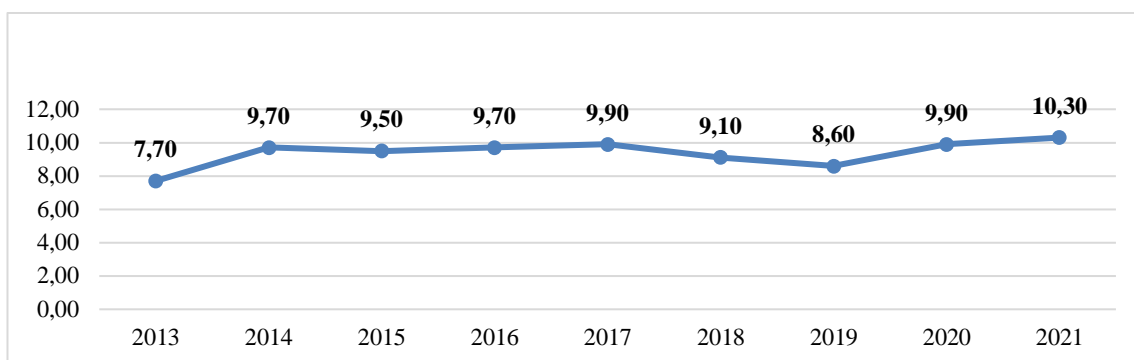

Рис. 2 Безробітне населення (за методологією МОП) у 2013-2022рр., % до робочої сили відповідного віку [5]

Безперечним є факт, що недостатня кількість робочої сили викликає трудовий дефіцит, який може призвести до втрати продуктивності. Окрім цього, це також вплине на структуру ринку праці, бо недостатня кількість робочої сили може змусити роботодавців шукати альтернативні шляхи забезпечення робочою силою підприємства, такі як автоматизація процесів або залучення робочої сили з інших країн.

Отже, враховуючи зазначені фактори, важливо розглядати демографічні виклики і нарощення трудоресурсної волатильності як пріоритет сучасної державної політики України. Доречним постає питання розробки заходів державного регуляторного впливу, спрямованих на збереження й відтворення трудового ресурсу, створення нових робочих місць, забезпечення повної і продуктивної зайнятості. Тільки за умови комплексного підходу до цих питань можна забезпечити стійкий розвиток економіки України в умовах демографічних викликів.

За даними Центру економічного відновлення та Державної служби статистики України за 2020 рік, понад 99% всіх підприємств в країні належать до категорії малого і середнього підприємництва (МСП) [6]. Це свідчить про важливість МСП як основного стовпа економічного розвитку України. Саме тому, на нашу думку, створення умов для розвитку МСП в Україні, може стати ключовим кроком у розв'язанні цієї проблеми, оскільки бізнес відіграє ключову роль у створенні нових робочих місць, технологій, продуктів та послуг, стимулює інновації та підвищує конкурентоспроможність економіки багатьох держав світу.

Слід підкреслити, що з переходом світової економічної системи до ринкового типу

економіки, МСП стало необхідним елементом структури господарства. Необхідність розвитку МСП та важливість для економіки підтверджують дані німецького Міністерства економіки, які підкреслюють що у Німеччині малі підприємства становлять 99,7% усіх підприємств, виробляють 57% доданої вартості та експортують свою продукцію на світові ринки [2]. Досвід Німеччини, засвідчує, що МСП стають домінуючими за чисельністю та обсягами виробництва товарів та надання послуг. Зокрема, підтверджує, що МСП грає важливу роль у створенні економічного зростання та забезпеченні конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

Слід підкреслити, що МСП наближає економічну систему до потреб конкретних споживачів, одночасно виконуючи важливу соціальну роль шляхом надання робочих місць та забезпечення джерела доходу для значних верств населення. В свою чергу, забезпечення балансу попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці в умовах трудоресурсної волатильності можливо за умов зростання рівня економічної активності населення.

Зрозумілою стає важливість державної підтримки й розробка стратегій, які сприятимуть створенню сприятливого середовища для розвитку підприємництва та забезпечать стабільність та процвітання українському бізнесу в майбутньому.

Нажаль, українські МСП ще не досягли рівня розвинених країн у багатьох аспектах. На думку, Колісниченко П.Т. у 2008 розпочався четвертий етап розвитку МСП в Україні, який автор характеризує складними економічними умовами, викликаними світовою фінансовою кризою. У дослідженні підкреслено, що цей період, який триває досі, відрізняється зростанням кількості збиткових підприємств, зменшенням обсягів виробництва та реалізації продукції та послуг, а також зниженням частки МСП у загальних обсягах наданих послуг і реалізованої продукції. Це може бути зумовлено збільшенням конкуренції, зменшенням платоспроможності споживачів, а також недостатньою підтримкою та стимулюванням розвитку МСП з боку держави [1].

Слід підкреслити, що західна державна політика в першу чергу спрямована на стимулювання підприємництва, забезпечення стійкого економічного розвитку та підвищення рівня життя населення. Розвинені країни використовують різноманітні інструменти державної підтримки, такі як податкові пільги, юридичні та консультаційні послуги, освітні програми, програми кредитної підтримки та інші. Так, наприклад, в Сполучених Штатах Америки діє Адміністрація по справах малого бізнесу (U.S. Small Business Administration – SBA), яка надає технічну та інформаційну підтримку, допомагає в отриманні кредитів та контрактів, а також надає безпосередню фінансову допомогу. У Японії Національна фінансова корпорація здійснює фінансову підтримку малих підприємств. У Китаї сприятливі умови для співпраці між китайськими та зарубіжними організаціями з підтримки малого бізнесу створює Китайський центр з координації та кооперації бізнесу [2]. Західна державна регуляторна політика підтвердила, що розвиток МСП є важливим фактором для формування ринкових відносин, стабільного та динамічного розвитку економіки країни.

Наразі, створення сприятливих соціально-економічних умов в Україні з метою дієвої мотивації бізнесу й активізації наявного трудового ресурсу потребують більш ефективних програм підтримки МСП. Недостатньо системний законодавчий підхід, спрямований на підтримку МСП, ускладнює умови його функціонування. Високий розмір податків, брак розвинутих механізмів кредитування та фінансування створюють додаткові труднощі. Ці екзогенні фактори складають складну сукупність обставин, які стримують розвиток малого бізнесу в Україні [3].

Створення та розвиток МСП сприятимуть забезпеченню зайнятості, створенню нових робочих місць, стимулюванню інновацій та підвищенню економічної активності в умовах трудоресурсної волатильності ринку праці. Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати превентивні заходи щодо активізації діяльності МСП. Системна державна політика, повинна бути спрямована на полегшення умов для підприємництва, створення сприятливого бізнес-середовища. На основі зарубіжного досвіду та стану сучасного

розвитку МСП в Україні пропонуємо сформулювати основні напрями підтримки МСП в умовах трудоресурсної волатильності, а саме:

надавати належну підтримку МСП у сфері навчання ведення бізнесу, надання інформаційної, юридичної та консультативної допомоги щодо отримання пільгових кредитів та змін у законодавстві;

здійснити кардинальні зміни у напрямку зміцнення фінансово-кредитного забезпечення розвитку МСП шляхом зниження відсотків за кредит та спрощення процедур їх надання;

розглянути можливість введення прогресивної шкали оподаткування для сплати податків та стимулювання окремих напрямків діяльності МСП шляхом введення спеціальних режимів податкових правил;

приділяти увагу розширенню та диверсифікації експорту українських товарів і послуг, реалізації експортного потенціалу підприємств малого і середнього бізнесу.

Висновки. Сучасна демографічна ситуація в Україні грає ключову роль у формуванні трудоресурсної волатильності. Зменшення чисельності населення, спричинене подіями 2014 року призвело до серйозних зсувів в демографічній структурі сучасної країни. Втрата людських ресурсів, через війну 2022 року, й початок потужної хвилі міграції населення суттєво поглибить дефіцит робочої сили на ринку праці. Таким чином, одним з основних викликів, що стане перед Україною найближчим часом, можна назвати скорочення економічно активного населення, яке буде прогресувати, тим самим нагромаджуючи трудоресурсну волатильність на ринку праці.

Стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні може стати ключовим кроком у розв'язанні проблем трудоресурсної волатильності, оскільки МСП грають важливу роль у створенні нових робочих місць, технологій та продуктів.

Саме тому, ефективна державна підтримка та розробка стратегій для сприяння розвитку МСП стає важливим кроком у напрямку забезпечення стабільності та процвітання українського бізнесу в умовах демографічних викликів та трудоресурсної волатильності.

Запропонований нами перелік програм підтримки МСП не є вичерпним і окреслює певну частину проблемних питань та потребує подальшого опрацювання інструментарію державної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колісніченко П.Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні URL:https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/13.pdf (дата звернення: 25.03.2024)

2. Науменко Н.С., Грабко О.І. Мале та середнє підприємництво в Україні та ЄС: аналіз і порівняльна характеристика. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/index.php/51-2021> (дата звернення: 25.03.2024)

3. Омеляненко Т. В., Короткова К. О. Розвиток малого підприємництва та малого бізнесу в Україні: чинники та актуальні тенденції URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7584> (дата звернення: 25.03.2024).

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України: веб-сайт: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2024).

5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: веб-сайт: URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 25.03.2024).

6. Чуприна Л.В., Юзовицька С.А. Світовий досвід розвитку малого підприємництва та його використання в Україні. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/32_2019_ukr/41.pdf (дата звернення: 25.03.2024).